

Motion till riksdagen

1985/86:Jo416

Magnus Persson m. fl. (s)

Fisket i Vänern

Sjön Vänern är inte bara en unik naturföreteelse utan utgör också ett enastående produktionssystem. Detta naturens eget "perpetuum mobile" har utgjort en betydelsefull faktor för välståndsutveckling i landet. Man kan bara peka på den betydelse som Vänern-Göta älv haft för samhällsbyggandet såväl inom Vänernområdet som för vissa delar av västkusten. En stor befolkning är direkt beroende av sjön som vattentäkt, och den utnyttjas i betydande omfattning som recipient för avloppsvatten från både samhällen och industrier. Liksom andra stora vattensystem används den också för fiske, sjöfart, rekreation och för en mängd andra ändamål. Konkurrensen om denna naturtillgång har skärpts under senare år, men på grund av sjöns storlek har direkta intressekonflikter hittills i huvudsak kunnat undvikas.

En ökad välfärd medför allt starkare krav på en god miljö, och rent vatten kommer sannolikt att bli en allt viktigare del av vår levnadsstandard.

Vänern är med en yta av 5 550 km² och ett innehåll av 140 km³ vatten Sveriges största sjö. Medelvattenföringen vid utloppet genom Göta älv uppgår till 540 m³/sekund.

Fallhöjden mellan Vänern och haven som är 44 m utnyttjas i tre kraftverk med en sammanlagd årlig produktion av 1 300 GWh. "Råvaruvärdet" av detta energiinnehåll i vattnet kan uppskattas till 40-50 milj. kr per år. Sjöns kapitalvärde skulle således enbart från energisynpunkt motsvara ett belopp av storleksordningen 1 miljard kronor.

Vänern är en "pärla" och har av statsmakterna klassificerats som ett område med riksintresse för rekreation och fiske i samband med behandlingen av den fysiska riksplaneringen.

I Vänern bedrivs landets största insjöfiske och ett ytterst livligt fritidsfiske. Fisken utgör också en mycket viktig proteinreserv. Lax och öring utgör en naturlig länk i Vänerns ganska komplicerade näringskedja. Sötvattenlaboratoriet har under de senaste åren gjort omfattande fiskeribiologiska undersökningar i Vänern, vilket medfört att man nu i princip känner till hur sjön fungerar. I åtgärdsprogrammet för Vänern har vattenlaboratoriet föreslagit en rad åtgärder.

Vår största sjö spelar en framträdande roll i fiskesammanhang. Den är atrikast bland landets sjöar med inte mindre än 35 olika fiskarter. Den har flest sikarter - 5 stycken - och den har landets mest snabbväxande och största insjööring. Men framför allt är den ensam i landet om att hysa bestånd av relik atlantlax. Med relik menas då en havslevande art som inspärrats i sötvatten och anpassats till liv i sötvatten. Till yttermera visso rymmer detta

laxbestånd ett delbestånd – gullspångslaxen – som måhända är en av de värdefullaste laxfiskarna i världen. Vänerns naturliga förutsättningar för fiske är sålunda utomordentliga.

Vänernlaxen, som Vänerns lax och öring gemensamt kallas i vardagstal, var ursprungligen havsvandrande. Mot slutet av istiden, närmare bestämt ancylustid övergick de till att hela sitt liv leva i sötvatten i samband med att Vätern blev insjö och Trollhättefallen spärrade lekvandringen från havet. Sådana relikta laxbestånd är fåtaliga: sammanlagt är åtta bestånd kända i Europa och några få i östra Nordamerika.

Vänernlaxen har sedan urminnes tider varit högt skattad och gett utkomst åt ett stort antal människor. De historiska dokumenten därom går tillbaka till början av 1200-talet. Under 1200- och 1300-talen förlänades de bästa laxfiskena i Klarälven och gullspångsälven till de stora klostren, Gudhem, Riseberga, Alvastra, Vadstena, Rackaby och Nydala. Gustav Vasa drog givetvis in dessa stora naturvärden till Kronan.

De historiska dokumenten omvittnar att Vätern och dess laxälvar hört till landets laxrikaste vatten. Ända långt uppe i Trysil i Klarälvens norska del kunde enligt skildringar från 1700-talet närmare 1 000 laxar fångas vissa år. Av uppgifter från 1800-talets förra hälft framgår att fångsterna i Väternsystemets svenska del tidvis torde ha överstigit 200 ton.

En från biologisk synpunkt mycket viktig åtgärd är att restaurera de tidigare bestånden av lax och öring i Vätern. Laxen (bland svenska sjöar fanns den ursprungligen enbart i Vätern) och öringen ingick tidigare som en naturlig viktig länk i sjöns ganska komplicerade näringskedja. Genom utbyggnaden av vattenkraften har de flesta reproduktionsområdena i älvar och åar runt Vätern totalförstörts, vilket återspeglas i en kraftigt dalande fångstkurva. 1881 fångades exempelvis 135 ton lax och öring i Vätern, och den absoluta bottennoteringen nåddes 1973, då det fångades endast 0,5 ton.

Före kraftverksepoken (år 1906) fångades i Vätern årligen upp till 200 ton lax och öring. Under första hälften av 1800-talet fångades laxen huvudsakligen i älvarna, och enbart i Klarälven kunde fångsten uppgå till 100 ton per år. En restaurering av laxbeståndet (de bästa återfångsterna fås med gullspångslax som sätts ut i öppna sjön – dessa är lönsamma och ger en utdelning på minst två gånger de spenderade pengarna) är av stort allmänintresse, vilket gynnar ett stort antal fritidsfiskare, turismen och yrkesfisket. Sjön får ett betydligt ökat värde – en status som gör oss mer angelägna att skydda den mot negativa förändringar. Laxen kan då få samma betydelse för Vätern som rödingen i dag har för Vättern. Vänerns ursprung som ett laxrikt innanhav kan förverkligas.

Vänerns vatten är till största delen "allmänt vatten", där staten är direkt ansvarig för vattnets skötsel och skydd. Enligt fiskeristyrelsen och samstämmig expertis skulle det vara av utomordentlig betydelse för Vätern att omfattande inplanteringar av lax och öring av den mycket värdefulla gullspångsstammen kunde ske samt att återstående reproduktionsområden i Gullspångsälven förbättras och får ett lagstadgat skydd.

Under 1985 startades, på initiativ av länsstyrelsen i Värmlands län i samarbete med länsstyrelserna i Älvsborgs län och Skaraborgs län, ett projekt kallat Laxfond för Vätern.

Projektet skall lägga fram förslag till handlingsprogram i syfte att väsentligt och varaktigt öka sysselsättnings- och rekreationsmöjligheterna i Vänernområdet genom att bl. a. i hög grad öka tillgången av lax och öring i Vänern samtidigt som förslag till åtgärder skall presenteras för att bevara Vänerns unika och synnerligen värdefulla lax- och öringstammar.

Detta skall åstadkommas bl. a. genom

att återställa vissa naturliga reproduktionsområden för Vänerns stammar av lax och öring,

att förstärka skyddet av naturligt reproducerad lax och öring i fiskebestäm-
melserna för Vänern,

att förbättra tillsynen av fiskebestäm-
melsernas efterlevnad,

att odla och sätta ut så stora mängder lax och öring i Vänern som det är
möjligt av biologiska och andra skäl,

att successivt utveckla en kommersiellt lönsam fisketurism i Vänernom-
rådet,

att skapa förutsättningar för ökad lönsamhet i yrkesfiske och ökad
matfiskodling i Vänern.

I projektarbetet deltar, förutom ovannämnda länsstyrelse, bl. a. Sveriges
Turistråd samt representanter för fiskeristyrelsen, Sveriges sportfiske- och
fiskevårdsförbund, Sveriges fiskevattenägarförbund och de regionala turist-
organisationerna.

I projektets referensgrupp ingår därutöver företrädare för berörda lands-
ting, kommunförbundets länsavdelningar, utvecklingsfonder och Vänerns
Fiskareförbund. Projektarbetet beräknas vara avslutat i maj månad 1986.

För projektets räkning har fiskeristyrelsen och projektledningen gemen-
samt finansierat ett särskilt forskningsuppdrag hos genetiska institutionen
vid Stockholms universitet med syfte att utreda Vänerns lax- och öringstam-
mars genetiska status.

Projektgruppen arbetar med en rad åtgärder och bl. a. ingår odling och
utsättning av lax- och öringsmolt i Vänern.

Det hårda fisketrycket och en obetydlig naturlig reproduktion av lax och
öring leder till att Vänerns lax- och öringsbestånd är i farozonen. Omedelba-
ra åtgärder måste sättas in dels för att bevara Vänerns unika och synnerligen
värdefulla lax- och öringstammar, dels genom odling och utsättning väsent-
ligt öka tillgången på lax och öring i Vänern.

Även om senare års utsättningar – drygt 100 000 smolt per år (enligt
ålägganden i vattendomar och med vissa andra tillgängliga medel) – gett ett
visst resultat bedöms detta som helt otillräckligt.

Projektet har satt som ett första mål att omkring år 1990 nå upp till årliga
återfångster av lax och öring på ca 200 ton (för närvarande drygt 60 ton/år).
För att nå detta mål bedömer projektgruppen att, utöver de utsättningar som
redan görs i dag, årliga utsättningar av minst 500 000 smolt behövs under ett
antal år framöver.

Utan att föregripa ett ställningstagande till projektets slutliga rapport,
förslag till handlingsprogram och finansiering är det synnerligen angeläget att
redan nu påbörja smoltutsättningar i större skala. Här är tillgången på
utsättningsbar smolt en betydelse. Projektgruppen bedömer att ca 100 000
lax- och öringsmolt finns tillgänglig för utsättning under år 1986.

Projektering av arbeten i Klarälven och Gullspångsälven

Mot. 1985/86
Jo416

Vattenkraftutbyggnader i de båda älvar där Vänerns unika och värdefulla lax- och öringstammar är präglade utgör de enda områden där naturlig reproduktion kan ske. Den naturliga reproduktion som nu äger rum är helt otillräcklig för att bevara de ursprungliga stammarna. Det råder stor enighet bland forskarna på området att de ifrågavarande stammarnas genetiska status förändras i odling och den enda möjligheten att bevara densamma är att återställa vissa naturliga reproduktionsområden i Klarälven och Gullspångsälven. För att utreda och projektera sådana åtgärder och arbeten erfordras ytterligare projekteringsmedel.

Effektivare övervakning av fiskebestämmelsernas efterlevnad

Fisketrycket i Vänern har under senare år ökat markant. Bl. a. har antalet nät och nätfiskare mångdubblats under den senaste tioårsperioden. År 1975 fanns mellan 300–400 personer registrerade för utestående redskap och dessa hade ca 4 000 nät. 1985 hade antalet registrerade nätfiskare ökat till över 3 000 och dessa hade 38 000 nät, varav 35 000 stormaskiga. Om samtliga nät läggs ut i Vänern samtidigt motsvarar detta en sammanlagd sträcka på 115 mil. Ökningen under perioden 1975–1985 ligger helt på icke förvärvsfiskare.

Detta omfattande nätfiske utgör ett stort hot mot Vänerns fiskbestånd, inte bara mot förekomsten av lax och öring utan även mot andra arter exempelvis gös, gädda och sik, vilka har stor betydelse för såväl förvärvsfisket som sport- och fritidsfisket.

I syfte att främst begränsa detta omfattande nätfiske har förslag lagts fram till ny fiskestadga för Vänern. Detta förslag innebär bl. a. att för den som fiskar begränsas nättinnehavet till 150 meter. Dispenser kan ges till yrkes- och deltidsfiskare. Motsvarande begränsning finns redan exempelvis i Vättern och Hjälmarens. Den nya stadgan avses träda i kraft fr. o. m. april månad 1986. Erfarenheter visar emellertid att de ”skärpta” bestämmelserna inte får önskad effekt om inte samtidigt den nu helt otillfredställande övervakningen av bestämmelsernas efterlevnad avsevärt kan förbättras.

En betydligt effektivare övervakning än nuvarande är nödvändig att åstadkomma. Exempel från Stockholms skärgård visar att en effektiv övervakning under ett par säsonger ger önskat resultat.

Som vi tidigare påpekat var laxavkastningen i början på 1970-talet nere i knappt ett ton per år. 1984 hade den genom förutsättningarna stigit till 66 ton. Hela yrkesfisket i Vänern inbringade 9,8 milj. kr. i förstahandsvärde. Därav utgjorde laxfångsten 1,7 milj. kr. Laxen är alltså av väsentlig betydelse för yrkesfisket och än mer för yrkesfiskets utvecklingsmöjligheter.

Laxbeståndets största potentiella värde ligger emellertid i fritidsfiskemöjligheterna. Inget är tillnärmelsevis så attraktivt för sportfiskaren som ett gott laxfiskevatten. Genom de undersökningar som gjorts bl. a. i samband med laxutredningen har det framgått att laxfiskaren i de sammanlagda utgifterna för sitt fiske är beredd att per kilo betala upp till åtta gånger så mycket som laxarnas köttvärde. Från ett annat håll betraktat är detta inkomster för den som hyr ut övernattningsmöjligheter och båtar, säljer redskap och utrustning, tillhandahåller transporter och information etc.

Det finns alltså alla skäl att försöka utveckla sportfisket efter lax. Till bilden hör också Vänerns utomordentliga geografiska läge, nära de stora befolkningscentra i landet och nära kontinenten. Utsättningarnas lönsamhet är mycket god.

Laxens höga värde gör att dess betydelse för yrkesfisket är mycket större än vad fångstmängderna visavi andra fiskarter utvisar. Sålunda ligger lax- och öringsfångsten numera bland de allra högsta i värde i Vänerfisket och har vissa år (1979, 1980) toppat listan.

Om man därtill räknar in ett utnyttjande av laxen i fritids- och turistfiske blir lönsamheten utomordentlig. Den amerikanska tumregeln i sammanhanget lyder: Varje dollar man sätter in i form av laxungar ger 15 dollar åter.

Fångsten i husbehovs- och fritidsfiske prissätts till två gånger förstahandspriset (hänsyn då ej taget till rekreativvärde). Fångsten i organiserat turistfiske prissätts till 16 gånger förstahandspriset (Lax. Ds Jo 1984:5)

Ett förverkligande av projekt Laxfond för Väneren skulle på sikt ge landet och regionen betydande inkomstförstärkningar och därmed sammanhängande arbetstillfällen.

Vi motionärer är övertygande om att en satsning på nämnda projekt skulle tillföra landet och regionen ett stort antal turister från när och fjärran.

För att förverkliga projektet Laxfond för Väneren behövs särskilda medel från statsmakterna. En restaurering av laxbeståndet i Väneren skulle snabbt ge återbäring i form av ökade laxfångster för såväl yrkesfisket som fritidsfisket. Laxen stannar ju kvar i Vänerhavet och kan följaktligen inte fångas av andra länders yrkesfiskare.

För att förverkliga Laxfondsprojektet i Väneren krävs vissa initialåtgärder för att öka odlingskapaciteten för sättfisk av Vänerens lax- och öringsstammar.

Nuvarande sättfiskodlingar av Vänerens lax- och öringsbestånd har icke tillräcklig odlingskapacitet att förverkliga Laxfondsprojektet med den ökade efterfrågan på smolt som blir följderna av projektet.

Om Laxfondens framtida planer skall realiseras är det således av synnerligen stor betydelse att ytterligare odlingar runt Väneren kan etableras. Dessa bör uppföras med statliga och kommunala medel för att Laxfonden skall få kontroll över att genetiskt riktigt avelsmaterial används och bevaras samt för att få kontroll över prissättningen på framodlad sättfisk. Från sjukdomssynpunkt är det fördelaktigt att producera sättfisk på ett flertal platser. Riskerna för utslagning av sättfiskmaterialet kan då spridas och nedbringas.

Karlstads kommun överväger att investera i en sättfiskodling i Edsvalla vid Norsälven ca 20 meter väster om Karlstad. Lokaliseringen är fördelaktig med tanke på den goda vattentillgången med självfallsmöjlighet, byggbara markytor och tillgång till teknisk försörjning. För närvarande planeras att återskapa en vandringsgränd av lax och öring i Norsälven vilket möjliggör både avelstäkt och utsättning av smolt i älven intill sättfiskodlingen. Vid ett framtida laxfiske i älven kan också anläggningen med fördel integreras med serviceanordningar för det turistiska laxfiskets behov.

Den fiskodling som här planeras är i storleksordningen 100 000 st. sättfisk/år. Denna fiskodling torde i framtiden utgöra en väsentlig del i en ökad utveckling av laxfisket vid Norsälven och i Väneren. Fiskodlingen ger utöver värdefulla tillskott av lax- och öringsstammar i Väneren även ett

välkommet sysselsättningstillskott i denna hårt drabbade kommunal.

Mot. 1985/86

Det allvarliga sysselsättningsläget i Vålbergs- och Edsvallaområdet (bl. a. Svenska Rayon) kräver speciella insatser ifrån statsmakternas sida.

Jo416

Den kombination som här kan uppnås bör aktivt stödjas av generösa bidrag och lån till investering av fiskodlingen. Det gynnsamma lokaliseringläget vid Norsälven ligger inom den zon som drabbats hårt av arbetslöshet.

Hemställan

Med hänvisning till vad i motionen anförts hemställs

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om behovet av en sättfiskanläggning vid Norsälven,
2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om behovet av att ökade resurser skapas för att snabbt öka inplanteringen av laxsmolt och öring i Vänern,
3. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om stöd från statsmakternas sida för att tillsammans med övriga intressenter förverkliga projektet Laxfond för Vänern,
4. att riksdagen uttalar sig för återstående reproduktionsområden i Vänern och dess biflöden ges ett lagstadgat skydd.

Stockholm den 24 januari 1986

Magnus Persson (s)

Erik Janson (s)

Kristina Svensson (s)